

Anna Pawlak
Beata Skwarek
Justyna Stadniczeńko

W TROSCE O ROZWÓJ I BEZPIECZEŃSTWO DZIECKA – aspekty społeczno-prawne

WYDAWNICTWO
Uniwersytetu VIZJA

W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka – aspekty społeczno-prawne

**pod redakcją:
Anny Pawlak
Beaty Skwarek
Justyny Stadniczeńko**

**WYDAWNICTWO
Uniwersytetu VIZJA**

Warszawa 2025

Publikacja sfinansowana w ramach projektu wydanie monografii
„W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka – aspekty społeczno-prawne”

Partnerzy finansowi:
Fundacja Totalizator Sportowy
Koleje Dolnośląskie S.A.

Recenzentka:
dr hab. Joanna Banach-Gutierrez, prof. UWM

Copyright © 2025 by Uniwersytet VIZJA
Copyright © 2025 by Collegium Witelona Uczelnia Państwowa

Korekta:
Krystyna Gajaszek, Waldemar Gajaszek

Projekt okładki:
Zbigniew Gol

Skład i łamanie:
Waldemar Gajaszek
Stowarzyszenie
„Wspólnota Akademicka”
ul. Sejmowa 5 A, 59-220 Legnica
tel. 76 723 21 20, tel./fax 76 723 29 04
www.wa.legnica.edu.pl

ISBN 978-83-66552-82-1

Wydanie pierwsze

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani rozpowszechniana za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez uprzedniego wyrażenia zgody przez wydawcę.

Wydawnictwo Uniwersytetu VIZJA
Wydawnictwo AEH
ul. Okopowa 59
01-043 Warszawa

Spis treści

Przedmowa	7
-----------------	---

CZĘŚĆ I

JERZY ONISZCZUK	
Platoński prymat wiedzy i jej pitagorejskie podstawy	13
STANISŁAW LESZEK STADNICZEŃKO, JUSTYNA STADNICZEŃKO	
Samorząd terytorialny i organizacje pozarządowe w służbie rodziny i dziecka	41
PIOTR ZAMELSKI	
Pedagogika prawa instrumentem kształtowania postaw wobec prawa i etyki	63
AGNIESZKA ROMANKO	
Obowiązek wychowania w ujęciu bł. Stefana Wyszyńskiego	71
DAWID STADNICZEŃKO	
Dzieci migrujące i uchodźcze a stosowanie detencji i alternatywnych środków	77

CZĘŚĆ II

KS. MIROSLAW SITARZ	
Prawa dziecka w prawie kanonicznym	93
JACEK SOBCZAK, KSENIA KAKAREKO	
Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach o uprowadzenie dziecka za granicę	101
ELŻBIETA LORENC	
Działalność sądów rodzinnych wobec zagrożenia dobra dziecka	123
LIUDMYLA VALIUKH	
Особливості реалізації державної політики України щодо захисту прав дітей	137
NATALIA POBIRCHENKO, ELŻBIETA STĘPIEŃ	
Kwestia ochrony praw i interesów dzieci podczas wojny w Ukrainie	147

НАДІЯ СКОТНА, ГАЛИНА ЛЯЛЮК	
Соціально-психологічні та правові аспекти захисту дітей від насильства в кіберпросторі	157
PAWEŁ KACZOR	
Wybrane zagadnienia praw dziecka w postępowaniu karnym. Sytuacja dziecka osoby pozbawionej wolności	171
MAGDALENA ZAGRODNIK-SOWIŃSKA	
Małoletnia ofiara przemocy seksualnej. Psychologiczna, społeczna i prawna ochrona dziecka w trakcie oraz po ujawnieniu przemocy seksualnej	189
RAFAŁ SITARZ	
Ochrona praw dziecka w pracy kuratora rodzinnego	199
PAWEŁ JAROS	
Przemoc rówieśnicza – uświadamianie jako metoda zapobiegania. Aspekty praktyczne	215

CZĘŚĆ III

OKSANA HUDOVSEK, SOFIYA HUDOVSEK	
Повномасштабне вторгнення РФ в Україну – дитячий і батьківський досвід	227
HALYNA NEVYNNA	
Соціальний захист дітей учасників бойових дій в умовах війни: український досвід	235
OLENA PAVLUSENKO	
Соціальна реінтеграція та реабілітація українських дітей з особливими потребами, в умовах військової агресії Росії проти України	243
OKSANA ZELENА, OLENA KOVLENKO	
Соціальні очікування студентської молоді в умовах війни: емпіричний аналіз	257
BEATA SKWAREK, DOROTA DOMIŃSKA-WERBEL	
Problem samotności i style radzenia sobie ze stresem w kontekście doświadczanych sytuacji życiowych wśród wojennych uchodźców na przykładzie badań w Legnicy	269
IRYNA MIRCHUK, NATALIA ZELENА	
Вплив російсько-української війни на освітній процес в оцінці студентів	297
OKSANA PETRENKO, LYUDMYLA BALIKA	
Специфіка виховної роботи на педагогічному факультеті Рівненського державного гуманітарного університету в умовах війни	311

CZĘŚĆ IV

KATERYNA POPOVA

Нормативно-правова база полікультурного компоненту шкільної історичної освіти в Україні 323

INNA PETRENKO

Особливості формування безпечного простору класної кімнати початкової школи України: ретроспективний аналіз 341

KATERYNA KOVAL

Забезпечення та захист прав вихованців дитячого будинку сімейного типу: проблеми і перспективи реалізації 353

VALENTYNA STETS, NATALIJA PODOLYAK, IRYNA REPETSKA

Getting students ready to work with children with special healthcare needs 365

JANINA MAZUR

Współpraca samorządu Powiatu Legnickiego z TPD i innymi organizacjami społecznymi w zakresie praw dziecka i pomocy dzieciom oraz rodzinie 377

KAZIMIERZ PLEŚNIAK

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w służbie dzieciom 383

ELŻBIETA PALEJ

Społeczny rzecznik praw dziecka Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w rozwiązywaniu problemów i działania na rzecz ochrony praw dziecka i rodziny 389

JÓZEF BOGDASZEWSKI

Społeczność rodziców dzieci niepełnosprawnych w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci wobec problemów dziecka i rodziny 405

CZĘŚĆ V

PIOTR JAROSZ

Działanie i kreatywność jako słowa-klucze organizacji pozarządowych (w wymiarze osobowym) 421

SARA KACPRZAK

Kształtowanie postaw patriotycznych wśród uczniów wybranych klas Zespołu Szkół Ekonomiczno-Technicznych im. Komendantów Ziemi Lwóweckiej w Rakowicach Wielkich w perspektywie bezpieczeństwa państwa 427

MAGDALENA MICHALSKA

Wpływ kursów Krav Maga na poczucie bezpieczeństwa 437

IRYNA YEMIASHEVA

Badanie procesu rozwoju świadomości obronnej społeczeństwa ukraińskiego
przed i po roku 2014 455

OLENA KIZYUK

Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови до соціалізації
учнів 469

IHOR ZUBRYCKI, VICTORIA GALIN, IRYNA REPECKA

Захист прав дітей в умовах воєнного стану: досвід України 481

Noty o autorach 499

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну – дитячий і батьківський досвід

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено розгляду життєвого досвіду батьків і дітей у час повномасштабного вторгнення РФ на українські землі, вивчено його вплив на психологічний, емоційний і соціальний розвиток дітей. Описано, що українські родини зазнали потужного стресу, перебуваючи в районах інтенсивних бойових дій, на етапі переселення до відносно спокійних територій або за кордон в умови повної безпеки, а також при незаконній депортації до країни-агресора. У такому контексті зауважено, що багато дітей залишилися сиротами, втратили зв'язок з одним чи обома батьками, родиною. Акцентовано на тому, що в Україні оголошено не війну, а воєнний стан, який вводять у країні або на окремих її територіях в разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки країни. У статті представлено історії родин (дітей та їхніх батьків), постраждалих від агресії РФ на українських землях.

Ключові слова: повномасштабне вторгнення, воєнний стан, війна, криза, досвід, психологічний, емоційний і соціальний розвиток дітей.

Вступ

24 лютого 2022 року світ став свідком найжахливішої катастрофи першої половини XXI століття, яка забрала й продовжує забирати тисячі життів – російсько-української війни. Російська федерація, порушуючи міжнародне право та принципи суверенітету, розпочала повномасштабне вторгнення в Україну після восьмирічної гібридної війни на Донбасі. За цим агресивним учинком стоять страждання тисяч цивільних і ні в чому не повинних людей, які опинились у центрі збройної агресії та в яких безжалісно відібрали їхнє право на спокій і безпеку.

Відомо, що збройна агресія є протиправним застосуванням збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави¹, а війна – організованою збройною боротьбою держав або інших

¹ Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Наказ Міністерства Оборони України від 23.03.2017 № 164, URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re30572?an=1&ed=2017_03_23.

політичних угруповань, що має такі причини, як глибокі суперечності територіального, економічного, політичного, ідеологічного й іншого характеру²

Війна – неймовірно болюча та деструктивна для будь-якої людини, бо завдає значних травм і дорослим, і дітям. 24 лютого 2022 року назавжди змінило життя мільйонів українців: вторгнення РФ спричинило не лише потужне загострення геополітичної ситуації в регіоні, а й принесло трагедію страждань і невизначених перспектив. Жертвами війни стало безліч людей – мирні мешканці, цивільні, батьки та діти, чиї життя перевернули військові дії з російськими бомбами.

Прикметно, що від 24 лютого 2022 р. в Україні оголошено не війну, а воєнний стан – «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»³. Утім, хай яку назву матиме це складне суспільно-політичне явище – «війна» чи «воєнний стан», однією з найуразливіших категорій населення, яка підпадає під її вплив, є діти.

Навіть у відносному тилу сучасна українська дитина стикається з реальними загрозами війни, бо гостро відчуває події, які змінюють стабільність, надійність і безпеку їхнього середовища. Страх перед ракетними атаками, обстрілами, ймовірність загибелі близьких накладає відбиток на дитину в тому віці, коли кожен день важливий для формування особистості. Стрес, який переживають діти війни, може породжувати тривалі тривожні стани, підвищує ризики розвитку посттравматичного стресового розладу та депресії, які безпосередньо впливають і на ментальне, й на фізичне здоров'я.

Українські родини переживають різний рівень стресу, але, безсумнівно, всі вони опинились у зоні впливу кризової ситуації – чи то залишаючись у районах інтенсивних бойових дій, чи будучи незаконно депортованими до країни-агресора, а чи перебуваючи у відносно безпечних умовах або ж за кордоном при повній безпеці. Безліч дітей стали сиротами, втративши зв'язок з одним або обома батьками внаслідок вимушеної міграції, через проходження військової служби або фізичну втрату близького родича. Вони безпосередні свідки жахів війни.

Утім, обнадіює те що діти, попри стрес, спричинений війною, а також невідступне відчуття реальної загрози, тривоги, страху й розпачу, усе таки здатні вийти зі нього без важких наслідків (за умов підтримки довколишніх) і, за адекватного підходу, можуть продемонструвати високі темпи відновлення.

Окреслена проблема є предметом осмислення в останніх на часі дослідженнях і публікаціях В. Кременя, М. Слюсаревського, С. Сисоєвої, І. Швець, Д. Лікарчука, Р. Лозинського, П. Яроцького й ін.

² Соціологічна енциклопедія, Уклад. В. Г. Городяненко, Академвидав, Київ 2008, с. 66.

³ Про оборону України. Закон України від 06.12.1991, № 1932-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Мета статті полягає в тому, щоб ознайомити з історіями людей, які через війну вимушено переселились з окупованих територій, а також схарактеризувати детермінанти формування їхнього світогляду та психічного стану в час повномасштабного вторгнення військ рф в Україну.

Виклад основного тексту

Після повномасштабного вторгнення військ рф на українські землі й введення в Україні воєнного стану значна частка її цивільного населення мусила переселитись з окупованих територій і до більш спокійних регіонів України, й загалом до інших країн світу. Станом на кінець 2023 р. в Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, з них 3,6 млн стали такими після 24 лютого 2022 року. Всі ці люди потребували та потребують невідкладної допомоги, яку надають держава та пересічні українці – волонтери.

Волонтером є фізична особа, що добровільно провадить соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги⁴, а волонтерською діяльністю – добровільна неприбуткова соціально спрямована діяльність, яка ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності та неприбутковості⁵. Після повномасштабного вторгнення рф в Україну волонтерський рух і волонтерська діяльність набули особливого поширення. Волонтерство в умовах війни передбачало такі напрями, як: допомога військовим, пошук ліків, житла, організація ремонтів житла тощо. Досить часто волонтери були першими, кому розповідали свої історії люди, яким війна «глянула просто у вічі». Історії про Гостомель, Маріуполь, Бучу, Харків, Херсон й інші міста, які бомбили безупинно, про життя на окупованих територіях і життя після переселення до «спокійних» регіонів.

Тож для того, щоб розкрити всі жахіття цієї війни, сучасні письменники, волонтери, громадські діячі записують і поширюють історії людей, які змогли вижити в тих, на перший погляд, безвихідних умовах⁶.

З огляду на це зауважимо, що пропоновані виклади належать до переліку небагатьох, вміщених у відеопроєкт продемонстрований на VI Міжнародній науковій конференції «Соціально-правові аспекти піклування і виховання у XXI столітті. Виклики, загрози, надії», що відбулася у м. Легніца, Польща (листопад, 2023 р.). Проєкт охоплює декілька історій-розповідей про складний період життя дітей та їхніх батьків на початку повномасштабного вторгнення рф на українські землі.

Звернемось до історії молодшої жінки, яка народила на початку повномасштабного вторгнення та ім'я якої лишиться, за її ж побажанням, невідомим. Вона не мала народжувати в лютому. Але, як відомо, стрес і переляк дуже погано впливають на здоров'я, тим паче вагітних, і тому сталися передчасні пологи. Вже 25 лютого, наступного після початку повномасштабного вторгнення дня, народився її син Дамир. Мало того, що хлопчик народився зовсім крихітним – 1 кг 980 грамів, то ще й побачив цей світ у майже неопалюваному (росіяни ж бо розбомбили котельні й електропідстанції)

⁴ Закон України «Про волонтерську діяльність», «Відомості Верховної Ради України (ВВР)» 2011, № 42, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

⁵ Ibidem.

⁶ О. Медведєва, *Історії нескорених*, Формат, Нововолинськ 2022, 128 с.

пологовому Чернігова, рідного міста героїні цієї розповіді. Вона присягається: «Я ніколи не пробачу росіянам, що моя дитина провела першу добу свого життя в бомбосховищі».

Народження в умовах воєнного конфлікту супроводжується непоправними ризиками, зокрема в сфері психічного здоров'я. Період війни визначається високим рівнем нестабільності, загроз безпеці та дії стресу. Діти, що народжуються в цей час, опиняються в середовищі, де навколишні фактори слугують потенційними тригерами для розвитку депресивних станів. Негативний вплив стресових ситуацій на психіку зумовлює підвищену схильність до виникнення депресивних порушень у майбутньому.

Окрім того, народження в стресі та за несприятливих умов гіпотетично ризиковане появою широкого спектра й інших проблем, як-от: погіршення когнітивного розвитку, соціальна ізоляція, порушення сну й емоційна нестабільність. Не менше занепокоєння викликають і ризики, дотичні до фізичного здоров'я, серед яких – зниження імунітету, проблеми з ростом і розвитком.

Що ж до історії нашої героїні, то наступного після пологів ранку їх із сином уже виписали: залишатись у лікарні було дуже небезпечно, бо росіяни обстрілювали цивільні об'єкти, бомбили школи та медичні заклади. Їм із чоловіком довелося жити в квартирі без води й опалення. Щойно народжену дитину кутали в що тільки могли. Було неймовірно холодно – зима. Ледве знаходили воду для того, щоби приготувати суміш: через жахіття у молодій мамі зникло молоко. Про повноцінне купання годі було й думати.

Коли ракета влучила просто в їхній будинок, у сусідній під'їзд, жінка побачила нажаханих сусідів: у мороз вони ховались на балконі від пожежі. Тієї миті вона вирішила негайно покинути місто, бо розуміла, що її дитині тут не вижити. Чоловік тим часом лишився захищати Чернігів.

За кілька днів героїня історії дісталась із дитиною до Рівного. Було дуже важко, однак вона не ділиться подробицями. Але це того вартувало – малюк заспокоївся. У Рівненському РАГСі вона отримала свідоцтво про народження сина.

Жінка говорить: «Розумієте, я – кругла сирота. Я виховувалася в інтернаті. І все життя мріяла про власне гніздечко. Про сім'ю, про дітей. Я в житті ніколи не могла подумати, що війна захоче це забрати. Але я не здамся. Мій обов'язок – захищати свою дитину та піклуватися про неї. Наперекір усім. Тим паче оркам».

Уже ні в кого немає сумніву, що російська смертоносна машина нещадно нищить усіх українців – від зовсім крихітних до кволих старих. Однією з найважчих моральних травм, які люди отримують від війни, є втрата близьких. Смерть друзів чи родичів може спричинити потужний стрес, породити почуття втрати чи безпомічності. Війна розлучає сім'ї, забирає в дітей батьків, а в батьків – дітей.

Наступна історія тому підтвердження: сімнадцятирічний Микита з міста-героя Маріуполя, який загубив у цій війні батьків і рідних, досі не знає, чи живий бодай хтось із них.

Того дня він шукав місце, де б зателефонувати: у Маріуполі на той час зв'язок уже ніде не ловив. Зненацька почув вибухи. Впав. Побіг додому так швидко, як міг, – і побачив перед будинком вирву. Микита кинувся всередину, почав шукати рідних, але не знайшов нікого. Ні батьків, ані брата, ні сестри. Хай як довго шукав – не знайшов.

Як згадує хлопець, він прожив у тому будинку рівно тиждень. Позавішував лінолеумом вікна, забив цвяхами, які нашукав у квартирі. Чекав, що хтось із рідних

повернеться. Але від них не було жодної звістки. Їсти хлопець варив на відкритому вогні з тих продуктів, які вціліли, а воду добував зі снігу, як і всі інші маріупольці.

Микита пам'ятає, що того дня, як вимкнули воду (одного з перших днів повномасштабного вторгнення), пішов сніг. Аж три дні сніжило – й це велика рідкість для регіону. Всі дуже раділи цьому. Це було дарунком неба. Люди змітали сніг у посудини та несли по домівках. Але сніг майже не танув через повсюдний холод. Навіть у будинках. Тому багато було не напиться.

Микита неохоче розповідає: «Я бачив багато. Це таке, що до останнього подиху не забудеш. Як дорослі дядьки стріляються за пачку цигарок, як на вулиці перепродають крупи, як хліб у магазині коштує 149 гривень. Я бачив людей, які їли гнилу картоплю, щоб вижити. Я бачив пошматовані тіла».

Звісток від хлопцевих батьків так і не було. Ніхто не приходив, ніхто не знав, де вони та що з ними. А залишатись ставало все небезпечніше. Тому Микита вирішив вибиратися з міста. Він виїхав автомобілем із кількома місцевими жителями. Пам'ятає, як вони ввечері зупинились на заправці, побачили заграву над Маріуполем і розплакалися.

Утрата дому та близьких є однією з ключових психологічних травм внутрішньо переміщених осіб й емігрантів. Постраждали від війни відчувають сильну тугу за домом навіть тоді, коли рішення виїхати/переїхати було виваженим і обдуманим. Що вже казати, коли це робили похапцем. Сум за домом – це нормальна природна реакція людини навіть у мирний час, а українські переселенці стикаються із потрійною її силою. А ще з почуттям провини. Провини через те, що покидають своїх друзів/родичів, провини через зміну звичного життєвого устрою, через недостатню допомогу країні чи неспроможність їй допомагати. Провини через те, що хтось зараз у небезпеці, а вони – ні.

Тривога, породжена війною, має наукові пояснення в контексті психологічних і нейробіологічних процесів. Спостереження за людьми в умовах воєнного конфлікту розкривають активацію стресових реакцій у мозку та систему ендокринних змін. Так, у вимірі психології постає очевидним, що постійна загроза для особистої безпеки та невизначеність щодо майбутнього можуть спричинити глибокий психологічний стрес. Мозкові механізми відгуку на стрес зумовлюють зміни в роботі лімбічної системи, зокрема амігдали, яка відповідає за обробку емоцій та реакції на небезпеку. Тривога пов'язана й із посиленням виділенням наднирниками стресових гормонів, як-от кортизолу й адреналіну. Надмір цих гормонів позначається на фізичному та психічному здоров'ї, викликаючи втому, роздратування та порушення сну. Довготривалий же вплив тривоги на структуру мозку, зокрема на гіпокамп, відповідальний за формування й зберігання пам'яті, ризикований виникненням проблем з концентрацією, навчанням й емоційною регуляцією.

Війна ставить людей перед однією із надзвичайно складних моральних дилем – дилемою вибору залишитись у зоні конфлікту чи спробувати досягти безпеки. Загострює й так непростий вимір дилеми те, що вона стоїть перед батьками, відповідальними не лише за власну безпеку, а й долю та добробут своїх дітей. Рішення про евакуацію може бути важким, оскільки вимагає виїзду з рідної землі, де люди виросли, та прийняття того, що плин нормального життя на певний час або назавжди буде перервано.

Для пані Ольги це переселення стало вже другим у її житті. Перше було 2015 року – жінка із сім'єю перебралась із Донецька до Авдіївки. Із банківського працівника пані Ольга перекваліфікувалася в художника та педагога дитячої студії. Однак на долю

цієї жінки випало багато випробувань. У неї четверо дітей: Дарина, Евеліна, Герман і Даниїл. Ще один син помер, а наймолодший Даниїл є інвалідом (у нього ураження головного мозку; синдром м'язового гіпертонусу та затримка в руховому розвитку внаслідок перинатального ураження ЦНС).

Сім'я Ольги виїхала з Авдіївки, коли в місті вже не було ні світла, ні води, ні опалення. Обстріли та вибухи не вщухали. Постачання продуктів харчування та питної води до міста перервалось, а банкомат не видавав гроші. Жити з малими дітьми за таких умов і на четвертому поверсі багатоповерхівки, під ризиком влучання в неї снаряду в будь-який момент, було дуже небезпечно. Сім'я нещодавно зробила в квартирі ремонт і тепер за кошти, відкладені на нові килими, заправила машину й вирушила в дорогу. Невідь-куди, основне – врятувати дітей.

Під час війни батькам часто доводиться ухвалювати рішення, які їм не до душі, проте всі вони продиктовані прагненням безпеки та добробуту для своїх дітей.

У наступної героїні – Анни-Марії – їх восьmero. І декому з них, дітям з особливими освітніми потребами, важлива особлива увага й опіка. Саме тому сім'я виїхала закордон і зараз проживає у Польщі. Анна-Марія дуже вдячна країні, що радо зустріла її сім'ю та простягнула руку допомоги. Вона каже: «Тут живуть неймовірні люди».

Опинившись у безпеці, сім'я Анни-Марії з перших днів почала збирати за сприяння поляків гуманітарний вантаж і споряджати його машинами в Україну. Йдеться про продукти, ліки, одяг, підгузки, дитяче харчування. Старші діти часто їздять з Анною-Марією додому, в Україну, донатять у благодійні фонди та на ЗСУ. Вони беруть активну участь у громадському житті міста Рівного, навіть перебуваючи від нього за сотні кілометрів. Це дає дітям змогу почуватися причетними до боротьби та відчувати власну значущість.

Історія пані Вікторії розкриває очевидність того факту, що російські солдати знищують в Україні не тільки дорослих, а й дітей.

Пані Вікторія, наша остання героїня, примостила на паркані свого будинку плюшевого ведмедика, аби військові бачили, що в будинку діти. Однак російський танкіст зупинив перед ним свою машину, свідомо навів на дім дуло гармати й вистрелив. Жінка з дітьми заледве встигли сховатись, і їх дивом не контузило. Того дня вони прийшли додому помитися, бо в сховку сиділи без води так довго, що шкіру дітей вкрив висип.

На той момент ні в кого вже не було ні газу, ні води, ні світла. Вікторія наносила води з колодязя, розтопила піч, прогріла хату й викувала доньку та сина. Там їх і заскочив обстріл, ще й не один. Коли ж танкова колона поверталась їхньою вулицею назад, танк знову зупинився перед її будинком і вистрелив удруге.

Жінка затулила вікна старими дверима, але холод проникав через усі щпарини – зима. Дітей тієї ночі вона поклала біля печі, бо було небезпечно виходити з дому і йти до сховку чи взагалі пересуватися.

Пані Вікторія – мама з великим серцем. В юності її прооперували, їй довелося пройти курс опромінення. Лікарі говорили, що дітей вона не матиме. Тому із чоловіком вони вирішили, що візьмуть на виховання дитину із сиротинця. Однак документаційні виклики, які перед подружжям поставила держава, та довге очікування зламали пару. 2016 року, коли в Україні вже була війна, Вікторія з чоловіком переховувалися під час обстрілів у підвалі. І тоді він їй сказав: «Знаєш, я не готовий всиновлювати дітей». На що вона відповіла: «А я готова. Отже, йтиму до своєї мети далі сама». Пара розлучилася.

Вікторія стала мамою у тридцять чотири роки. Спершу вона забрала з будинку дитину десятимісячного Романа. Коли побачила фото малюка, то вигукнула: «Це моя дитина!». А згодом усиновила і його шестирічну сестричку Анюту.

Рідне місто на Донеччині, де проживала сім'я, на той час опинилось майже на лінії розмежування. небезпек було дуже багато. Дітворі не дозволяли гратись у класики, бо військові могли побачити знаки на асфальті та стріляли би по будинках, знаючи, що там діти. Військові взагалі часто стріляли по дітях. Коли ті виходили подивитись на техніку, коли ховались, коли втікали – завжди.

Вікторія незмінно тримала запас усього, аби вижити під час бойових дій: гречку, макарони, сірники, свічки, консерви. Коли доводилося переховуватись у підвалі багатоповерхівки, додому жінка їздила на велосипеді. І вголос молилася: «Я по їжу для своїх дітей. Їх вже один раз кинули – я не маю права зробити це вдруге. Боже, збережи!».

У рідному місті проживати стало нестерпно, тому Вікторія виїхала до Дніпра, а звідти – до невеликого містечка на Рівненщині Костополя.

Представлені історії дітей та їхніх батьків, які постраждали від агресії РФ на українських землях, відображають виникнення внаслідок війни в Україні однієї з найстрімкіших криз – вимушеного переміщення населення і територією України, і до інших країн.

Висновки

З огляду на викладене вище постає очевидним, що напад РФ на Україну супроводжується широким спектром грубих порушень прав не тільки дорослих українців, а й дітей – на життя, охорону здоров'я, психологічний комфорт, вибір місця проживання та передусім на освіту.

Збільшення в умовах війни потоку українців, які виїжджають за кордон через бажання зберегти життя та здоров'я власних дітей, увиразнює важливість питань освіти українських дітей, їхньої соціалізації та психологічного комфорту. Ця тема як особливо значуща в сучасних реаліях набуває безперечної актуальності та потребує подальших досліджень.

Бібліографія

Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Наказ Міністерства Оборони України від 23.03.2017 № 164, URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re30572?an=1&ed=2017_03_23.

Соціологічна енциклопедія, Уклад. В.Г. Городяненко, Академвидав, Київ 2008, 456 с.

Про оборону України. Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

Закон України «Про волонтерську діяльність», “Відомості Верховної Ради України (ВВР)” 2011, № 42, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Закон України «Про волонтерську діяльність», “Відомості Верховної Ради України (ВВР)” 2011, № 42, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Медведева О., *Історії нескорених*, Формат, Нововолинськ 2022, 128 с.

ABSTRACT

Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine – Children's and Parents' Experience

The article is devoted to the life experience of parents and children during the full-scale invasion of Ukrainian lands by the Russian Federation, and its impact on the mental, emotional and social development of children. It describes the intense stress experienced by Ukrainian families when living in areas of active hostilities, at the stage of resettlement to relatively safe areas or completely safe foreign countries, or during illegal deportation to the aggressor country. In this context, it is noted that many children have been orphaned, have lost contact with one or both parents, or family. It is emphasized that Ukraine has declared not war, but martial law, which is introduced in the country or on its separate territory in the event of armed aggression or threat of attack, threat to state independence and territorial integrity, and provides for the granting to relevant public authorities the powers necessary to avert the threat, repel armed aggression, and ensure the national security of the country. The article presents the stories of families (children and their parents) affected by the Russian aggression on the Ukrainian territory.

Keywords: full-scale invasion, martial law, war, crisis, experience, mental, emotional and social development of children.

STRESZCZENIE

Inwazja Rosji na Ukrainę na pełną skalę – doświadczenia dzieci i rodziców

Artykuł poświęcony jest doświadczeniom życiowym rodziców i dzieci podczas pełnej inwazji Federacji Rosyjskiej na ziemie ukraińskie oraz jej wpływowi na psychologiczny, emocjonalny i społeczny rozwój dzieci. Opisano, że ukraińskie rodziny doświadczyły silnego stresu podczas życia na obszarach intensywnych działań wojennych, na etapie przesiedlenia do stosunkowo spokojnych obszarów lub za granicę w pełnym bezpieczeństwie, a także podczas nielegalnej deportacji do kraju agresora. W tym kontekście należy zauważyć, że wiele dzieci zostało osieroconych i straciło kontakt z jednym lub obojgiem rodziców i rodziną. Podkreśla się, że Ukraina nie ogłosiła wojny, ale stan wojenny, który jest wprowadzany w kraju lub na jego wydzielonym terytorium w przypadku zbrojnej agresji lub groźby ataku, zagrożenia niepodległości państwa, integralności terytorialnej i przewiduje nadanie odpowiednim organom państwowym uprawnień niezbędnych do zażegnania zagrożenia, odparcia zbrojnej agresji i zapewnienia bezpieczeństwa narodowego kraju. Artykuł przedstawia historie rodzin (dzieci i ich rodziców) dotkniętych agresją Federacji Rosyjskiej na ziemie ukraińskie.

Słowa kluczowe: inwazja na pełną skalę, stan wojenny, wojna, kryzys, doświadczenie, psychologiczny, emocjonalny i społeczny rozwój dzieci.

**DOLNY
ŚLĄSK**

**Koleje
Dolnośląskie**

Redaktorzy opracowania:

Anna Pawlak

doktor prawa, radca prawny, sędzia Sądu Okręgowego w Opolu.

Beata Skwarek

doktor nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki, pracownik Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych Collegium Witelona Uczelnia Państwowa.

Justyna Stadniczeńko

doktor prawa, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych, sędzia Sądu Okręgowego w Opolu.

COLLEGIUM
WITELONA
Uczelnia Państwowa

WYDAWNICTWO
Uniwersytetu VIZJA

www.wydawnictwo.aeh.edu.pl
wydawnictwo.vizja.pl

Publikacja stanowi rezultat współpracy wielu ośrodków akademickich, podmiotów edukacyjnych, organizacji społecznych i toczącej się dyskusji na arenie międzynarodowej na temat rozwoju oraz bezpieczeństwa dzieci we współczesnym świecie. Jest to wspólna inicjatywa Collegium Witelona Uczelnia Państwowa i Uniwersytetu VIZJA, przy współpracy z ukraińskim środowiskiem naukowym.

Publikacja „W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka – aspekty społeczno-prawne” jest zbiorem opracowań poświęconych złożonemu zagadnieniu społeczno-prawnym i problemom związanym z funkcjonowaniem dzieci w środowiskach społecznych, w szczególności rodzinnym oraz szkolnym.

TOTALIZATOR SPORTOWY | FUNDACJA

DOLNY
ŚLĄSK

Koleje
Dolnośląskie

ISBN: 978-83-66552-82-1